

НБП – Београд, Год. 12, број 3, 61–83, 2007.

УДК 351.74/.75
355.58

ВАНРЕДНА СИТУАЦИЈА – ПРИЛОГ КОНЦЕПТУАЛНОМ ОДРЕЂЕЊУ БЕЗБЕДНОСТИ

Доц. др Драган Млађан, мр Далибор Кекић
Криминалистичко-полицијска академија

Сажетак: Аутори у овом раду полазе од чињенице да природне и техничко-технолошке несреће доводе до великих неприлика и утичу на нормално функционисање живота људи. Дефинисање појма ванредна ситуација и њему сродних појмова доводи до бољег разумевања безбедности уопште. Такође, схватањем појмова изазова, ризика и претњи, као извора и утоке свих безбедносних проблема, постављају се јасни темељи за изучавање безбедности. На крају, аутори истичу да се променом замисли и концепта безбедности, мења и концепт безбедности у ванредним ситуацијама.

Кључне речи: *ванредна ситуација, ванредни догађај, елементарна несрећа, катастрофа, изазов, ризик, претња, ванредно стање, криза, хаварија.*

УВОДНА ЗАПАЖАЊА

Будући да се, по мишљењу многобројних научника и стручњака, „на-
лазимо у виртуелном простору који постаје супститут за стварни прос-
тор“¹, када долази до „згушњавања времена и простора“ (Harvey, 1996), и

¹ Владимир Вулетић, *Глобализација – мит или стварност (социолошка хрес-
тотомација)*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 2003, стр. 11.

када се „рачва глобална структура“², шири се захват појма безбедности. „Обезбедњују“ (*securization*) се многа питања, те се појам безбедности „безобално шири“. Међутим, одувек је питање опстанка људске врсте било у центру научног и стручног мњења.³ Многобројне појаве постају део „садржаја безбедносног питања“.⁴ Тако долази и до степеновања безбедносних појава. Оне су разврстане као безбедносни изазови, ризици и претње. Но, то у основи и није био крајњи домет истраживања појава. Предмет истраживања и „угаони камен“ јесу катастрофе које могу бити изазване људском намером (терористички акт), људском непажњом, или могу настати као елементарна непогода. Ове потоње можемо именовати као „околност под претњом или осећај претње без јасног непријатеља“.⁵ Наиме, више безбедносно омеђена мапа не сврстава питања која се односе само на „пресек претњи и способности“,⁶ већ у истраживачко поље улазе и питања животне средине, тј. еколошки проблеми, пожари, епидемије, миграције становништва, тзв. „демографска експлозија“, проблем односа богатог Севера и сиромашног Југа, итд.

Појам безбедности није више област или феномен резервисан само за политичаре, припаднике безбедносних служби и сл. У центар разматрања полако долази појединац, и као објекат и као субјекат безбедности. Дакле, код питања безбедности, „поред њене војне димензије, мора се узети у обзир њена политичка, економска, социјетална и еколошка димензија.“⁷ Међутим, не можемо изоставити и питања „старијег“ датума, која можемо сврстати у област реалполитике (диверзија која угрожава водоснабдевање становништва или атентат на политичара високог ранга и итд.). Нарочиту позорност, последњих година, човечанство је усмерило ка питањима глобалног загревања, великих поплава, глади, еколошких проблема и сл. Иако

² James N. Rosenau, “The Dynamism of a Turbulent World”, in: Michael T. Klare and Yogesh Chandrani (eds.), *World Security*, Third Edition, St. Martin’s Press, 1998, p. 19.

³ Seyom Brown, “World Interests and the Changing Dimensions of Security”, in: Michael T. Klare and Yogesh Chandrani (eds.), *World Security*, op. cit., pp. 1-17.

⁴ Упореди: Драган Р. Симић, *Наука о безбедности (Савремени приступи безбедности)*, Службени лист СРЈ, Факултет политичких наука, Београд, 2002, стр. 60-61.

⁵ Gwyn Prins, “The Four/Stroke Cycle in Security Studies”, *International Affairs* 74, No. 4, October, 1998, pp. 794-795.

⁶ Daniel N. Nelson, “Great Powers and Global Insecurity”, in: Heinz Gartner, Adrian Hyde-Price, Erich Reiter, (eds), *Europe’s New Security Challenges*, Lynne Rienner Publishers, London, 2001, p. 356.

⁷ Barry Buzan, “People, State & Fear” (An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era), *Second edition*, Pearson Longman, London, 1991, pp. 369-372.

у центар разматрања стручњака безбедности долази појединац, држава једина поседује довољно капацитета и искуства да превазиђе ове проблеме. У случају да дође до огромних последица по људе и животну околину, безбедност постаје несвакидашња, она постаје ванредна прилика (ситуација).

ЕТИМОЛОГИЈА И ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА ВАНРЕДНА СИТУАЦИЈА

Парадигма ванредна ситуација настала је почетком двадесетог века у руској стручној литератури. Ситуација (лат.) означава положај, место, околности, стање, прилике.⁸ Међутим, овако широко одређење неће нам бити од велике користи, будући да ситуација у савременом значењу никако не представља место, те зато ситуацију можемо окарактерисати као карактеристично стање које је последица неке радње или догађаја.⁹ И у овом случају за описивање ситуације употребљен је појам стање, али ћемо касније утврдити разлику између ванредне ситуације и ванредног стања.

У руској литератури користи се термин *чрезвычайная ситуация* – ванредна, изванредна, изузетна ситуација.¹⁰ *Чрезвычайная ситуация* – ванредна ситуација је нарушавање нормалних услова живота и рада у објектима или датој територији, изазваних хаваријом, елементарном непогодом, катастрофом, еколошким акцидентом, епидемијом и сл., али, исто тако, и применом расположивих средстава која потенцијални противник може употребити, а могу довести до људских и материјалних губитака, нанети штету здрављу људи или природи и окружењу, значајне материјалне губитке и нарушавање живота и рада људи.¹¹

Руски професор Мастрјуков под ванредном ситуацијом подразумева ситуацију у којој као резултат појаве узрочника ванредне ситуације на објекту, на одређеној територији или акваторији, долази до нарушавања нормалних услова за живот и рад људи, угрожава се њихов живот и здравље, наноси се штета имовини становништва, националној привреди и околној природној средини.¹² На основу документа руског Министарства

⁸ *Лексикон Југославенској лексикографској завода*, Загреб, 1974.

⁹ *Нова LAROUSSE енциклопедија*, Трећи том, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 1668.

¹⁰ *Руско-српски речник*, Друго исправљено и допуњено издање, Матица српска, Будућност, Нови Сад, Москва, 1999, стр. 342.

¹¹ Российский государственный педагогический университет имени А.И. Герцена, „Обеспечение жизнедеятельности людей в чрезвычайных ситуациях. Выпуск 1: Чрезвычайные ситуации и их поражающие факторы“, С. Петербург, изд. Образование, 1992.

¹² Б. С. Мастрјуков, *Безбедносћ у ванредним ситуацијама*, превод оригинала: Мастрјуков Б.С., „Безопасность в чрезвычайных ситуациях“, *Издательский центр Academia*, Москва, 2004, стр. 11.

за ванредне ситуације, „Основи заштите становништва и територије у кризним ситуацијама“, ванредна ситуација је дефинисана у смислу „скупа ванредних услова и фактора који су се створили у одговарајућој зони као резултат ванредног догађаја.“

С друге стране, В. И. Архипова и академик В. В. Куљба, у својој књизи „Управљање ванредним ситуацијама“, користе термин ванредна ситуација, али нам, ипак, објашњавају појам ванредног стања. Они под ванредним стањем утврђују скуп фактора и догађаја који угрожавају живот људи и нарушавају услове нормалног живота. Највише су разрадили појам ванредног стања невојног карактера у који су убројане стихије, катастрофе, хаварије атомских станица, хидроелектрана, хемијских индустрија и сл. Ванредно стање може се класификовати према различитим параметрима. Према размерама сфере деловања оно може бити међудржавног, државног, регионалног, месног карактера, на објектима и технолошког карактера. Према времену трајања, динамике развоја и ликвидације последица можемо да причамо о **стратешким ванредним ситуацијама**, које врло брзо доводе до катастрофа великих димензија и то: ванредне ситуације које се развијају полако; ванредне ситуације – хаварије, и последице које су **локалног карактера**. Према виду штете оне се раздвајају на следеће ванредне ситуације: са посредним и непосредним штетама; ванредне ситуације које нарушавају екологију, уништавају материјалне ресурсе итд.

На основу руске литературе, која је, по мишљењу великог дела стручњака за безбедност, највише развила и теорију и праксу у области ванредних ситуација, класификујемо их:

- по карактеру опасности (могу бити техничког, природног, биолошког, еколошког и социјалног карактера);
- по степену учесталости (најчешће – земљотреси, транспортне хаварије; веома честе – нпр. пожари; опасности с умереном учесталošћу – хаварије комуналних система, вулкани; најређе – епидемије, еколошки акциденти великих размера), и
- по захваћености територије (локалне, месне – општинске, регионалне, националне, федералне, међудржавне и глобалне – транснационалне).¹³

Ванредна стања раздвајају се према узроку појаве, према последицама, стратегијама њихове ликвидације, могућностима коришћења противхаваријског планирања и сл. У енглеском језику користе се два термина за овај појам а то су **urgent situation, emergency** – ситуација која зах-

¹³ *Чрезвычайная ситуация*, Интернет, 30/11/07, http://ru.wikipedia.org/wiki/Чрезвычайная_ситуация.

тева хитну акцију – хитна ситуација.¹⁴ То донекле објашњава да је то ситуација која захтева хитно реаговање, односно одговор на одређени проблем, катастрофу, итд.

Енглески „Акт о снагама за ванредне ситуације“ из 1920. године одређује ванредну ситуацију као појам који ће лишити заједницу основних животних потреба, а захтева посебне службе и капацитете. Међутим, ова дефиниција се морала ускладити са изазовима, ризицима и претњама у новом миленијуму. Савремени Акт је усредсређен на последице ванредне ситуације и појашњава ванредну ситуацију као:

- догађај или ситуацију која озбиљно прети повреди људског благостања,
- догађај или ситуацију која озбиљно прети угрожавању животне средине, и
- рат или тероризам који озбиљно нарушава безбедност.¹⁵

Овде подразумевамо да може доћи до угрожавања и уништавања фауне. Исто тако, у документу енглеске владе „Поступање у несрећама“ (Dealing with disaster), користи се израз „сложене (великих размера, велике) ванредне ситуације“ (major emergencies)¹⁶, у које спадају: катастрофе, кризе и велики инциденти.¹⁷ Сложене ванредне ситуације се објашњавају као сваки догађај или околност (са упозорењем или без) који прети или проузрокује смртни исход људи, флоре и фауне, прекид функционисања друш-

¹⁴ *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, Gramercy Bodes, New York/Avenal, New Jersey, 1989, p. 467.

¹⁵ *Civil Contingencies Act 2004: a short guide (revised)*, Cabinet Office, Civil Contingencies Secretariat, London, 2004, pp. 2-3.

¹⁶ Сложене ванредне ситуације могу се дефинисати као нешто што се јавља са или без упозорења, изазива или прети изазивању смрти и/или доводи до појаве рањавања и озбиљног прекида нормалног обављања животних активности и оставља последице на већи број људи, а не може му се супротставити у нормалним условима. Примери за сложене ванредне ситуације: акциденти, природне катастрофе, недостатак основних животних потрепштина, терористичке активности, и сл.

(*What is a major emergency?*, Интернет, 20/01/08, http://www.coventry.gov.uk/ccm/content/city-servicesdirectorate/public-protection/emergency-planning/emergencyplanning.en.jsessionid=bljqzmm_-Oq_.)

¹⁷ У истом документу, под великим инцидентом се подразумева „ванредна ситуација која захтева примењивање специјалних механизма службе хитне помоћи, националне здравствене службе или локалне власти у случају: почетног збрињавања, спашавања и превоза великог броја жртава; посредној или непосредној умешаности великог броја људи; решавања великог броја захтева, обично од стране полиције, који вероватно долазе од јавности и медија; потребе за комбиновањем ресурса две или више служби хитне помоћи; мобилизације и организације служби хитне помоћи и помоћних организација, нпр. локалне власти, како би се обезбедила брига о мртвима, тешко повређеним или великом броју бескућника.“ (p. 71).

твене заједнице, или наноси толику штету добрима и животној средини да службе за ванредне ситуације, локалне власти и друге организације нису у стању да својим редовним активностима умање последице те опасности.¹⁸ У енглеском језику за ванредно стање користи се израз *state of emergency*, а у француском *état d'urgence* или *état siège*.¹⁹

У америчкој литератури ванредне ситуације су разврстане по објекту угрожавања – опасности по живот, здравље, јавно добро и животну средину. Већина земаља у службе за ванредне ситуације убрајају: полицију, противпожарне службе и хитну помоћ.²⁰ Број служби се временом проширио, а у неким државама постоје и читава министарства која се баве ванредним ситуацијама, као што је случај у Руској Федерацији.

У суседној Републици Хрватској појам ванредна ситуација изједначен је са појмом катастрофа. Слично гледиште на ванредну ситуацију има и СР Немачка (Katastrophe). Они под катастрофом подразумевају изненадан и прогресиван догађај, чији је учинак по људе и материјалне вредности толико разарајући да хитне службе и погођена заједница због недостатка снага и средстава нису у могућности на њега ваљано одговорити, те су присиљени реаговати увођењем ванредних мера и затражити помоћ суседне и шире заједнице.²¹ Дакле, појам катастрофа, у овом случају, значи ванредан догађај који узрокује прекид нормалног функционисања заједнице, велике људске жртве, материјална разарања и уништавање животне средине, чиме се премашује способност погођене заједнице да проблем реши употребом сопствених снага и средстава.

У нашој литератури у неколико навара та покушано је одговорити шта је то ванредна ситуација. Тако Мило Бошковић под ванредним околностима подразумева „нередовне прилике, стање битно поремећених друштвених, економских, политичких односа. Устаљено је мишљење (криминолошка претпоставка) да сви облици ванредне околности битно узрокују криминалитет, посебно у условима ратног стања, посткатастрофалним раздобљима, у време побуне, нереди, социјалних немира. Има и мишљења да су криминално узрочни само ратни услови, док су елементарне катастрофе у том погледу пренаглашене, а њима се стиче такав утисак због информа-

¹⁸ *Dealing with disaster*, (Revised Third Edition), Cabinet Office, p. 1.

¹⁹ Јасмина Јовановић, Светлана Тодоровић, *Речник љавних ѡермина*, Српско-енглеско-француски, Друго допуњено и прерађено издање, Савремена администрација, Београд, 2002, стр. 379.

²⁰ *Emergency*, Интернет, 27/11/07, <http://en.wikipedia.org/wiki/Emergency.htm>.

²¹ Ivan Toth, „Upravljanju u katastrofama svaka zajednica mora posvetiti posebnu pažnju“, u: Ivan Toth, Zdravko Židovec (ur.), *Kako se štitimo od katastrofa*, Hrvatski Crveni križ, Državna uprava za zaštitu i spasavanje, Veleučilište Velika Gorica s pravom javnosti, Zagreb, 2007, str. 6.

тивно предимензионираних случајева и појачане активности полиције.²² Ванредне ситуације цивилног карактера, на које се у суштини највише и мисли, јесу: елементарне непогоде, катастрофе, акциденти, нарочито хава-рије нуклеарних електрана, хидротехничких објеката, хемијских постро-јења, итд. Под ванредном ситуацијом подразумевамо и „неповољан скуп фактора и догађаја који угрожавају животе људи, нарушавају услове за њихов нормалан рад, онемогућавају производњу, привреду и друге врсте делатности и свакодневни живот.“²³ Отуда, овиме су превазиђена дотада-шња схватања о неповредивости граница, односно да су питања безбедно-сти аналогна суверенитету, тј. државној територији.

Кешетовић и Кековић тврде да ванредна ситуација још увек није кри-зна, иако пред традиционалне творевине поставља ванредне захтеве. Ван-редна (хитна) ситуација је шири појам од кризе, јер је свака криза уједно и одређена ситуација, док свака ванредна ситуација не мора да буде криза. Оно што је за неку друштвену групу или заједницу (у географском смис-лу) само ванредна ситуација (велики пожар, тешка саобраћајна несрећа), за непосредне актере може бити велика криза или катастрофа. Институци-оналне компоненте система предвиђеног за борбу против опасних ситуа-ција могу да одговоре на ове ванредне захтеве помоћу већ устаљених ме-ханизма. Они сматрају да су у тим ситуацијама службе за ванредне ситу-ације (полиција, ватрогасци, хитна помоћ и др.) способне да одговоре тра-диционалним средствима, а да током ових догађаја друге компоненте сис-тема нису узнемирене у већој мери. По њиховом мишљењу, дискрепанца између појма кризе и ванредне ситуације је релативно прецизна и логична. Суштински елементи за разликовање су јасноћа природе, карактера и ди-мензија догађаја који постоје код ванредне ситуације, али не и код кризе. У односу на кризе, ванредна ситуација се, углавном, решава рутинским оперативним процедурама у оквиру постојећих капацитета организације, односно заједнице. Друга разлика је у достатности ресурса за решавање ванредне ситуације, што код криза није случај.²⁴

Поједини наши стручњаци за безбедност развили су посебне термине за ванредне ситуације. Тако их је Станко Костић назвао посебним безбед-носним стањима. Прво је размотрио питање посебног безбедносног проб-

²² Мило Бошковић, *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, 1999, стр. 41.

²³ Вера Белокапић-Шкунца, „Руковођење у ванредним ситуацијама“, *Безбед-ности* 5/05, Број 5, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2005, стр. 894, пре-вод оригинала: Архипова Н. И., Б. Б. „Управление в чрезвычайных ситуациях“, Рос-сийский Государственный Гуманитарный Университет, Москва, 1994.

²⁴ Желимир Кешетовић, Зоран Кековић, „Криза и кризни менаџмент – Прилог концептуалном и термиолошком разграничењу“, рад у припреми, стр. 5.

лема, које је одредио као последицу нечега што реално постоји и различито се термилошки дефинише, као на пример: стање, ситуација, околност, итд.²⁵ „Стање, нешто што реално постоји: 1. опште прилике, околности, положај у коме се неко или нешто налази; 2. однос или став према некоме (или нечему); 3. облик, појава у којима се ко или што налази, јавља;... 5. степен висине нечега, ниво; могућност; 7. опстанак, боравак.“²⁶ Костић заговара да „...под безбедносним стањем треба схватити: 1. уобичајено стање; 2. стање које нема карактеристику уобичајености, те као такво представља нешто што је посебно, специфично, несвакидашње; 3. наступање или постојање таквих околности (узрока или могућих узрока) које представљају реалну опасност да једно уобичајено и пожељно или прихваљиво стање може да буде у реалном свету нарушено и да пређе из једног у друго, посебно стање.“²⁷

Станко Костић истиче да је стање општији појам од појма ситуација. У једном стању могу се мењати ситуације. Безбедносно стање може се конкретизовати и дневним ситуацијама.²⁸

Посебно безбедносно стање егзистира као последица дејстава одређених узрока и прилика, а да притом они немају карактеристику конзистентности или утврђене цикличне закономерности у њиховом настанку и облицима у којима се манифестују у реалном свету. Отуда, „...у посебним безбедносним стањима има за циљ да у конкретном месту и утврђеном времену: 1. спречи наступање негативних последица у области безбедности; 2. ако су негативне последице наступиле да локализује и сузбије њихово дејство, и 3. ако су негативне последице наступиле, да, у границама законом утврђене надлежности, умањи њихово негативно дејство.“²⁹

Подела посебних безбедносних стања коју је одредио Станко Костић по основи предвидивости:

- она која, у принципу, нису предвидива,
- хипотетично предвидива,
- ограничене предвидивости и
- предвидива.

Већина реалполитички настројених стручњака питање ванредних ситуација схватили су: „под другим ванредним приликама,... подразумева се

²⁵ Станко Костић, *Основи криминалистичке оперативне (први део)*, ВШУП, Београд, 1982, стр. 220.

²⁶ Исто, стр. 220-221.

²⁷ Исто, стр. 221.

²⁸ Исто, стр. 221.

²⁹ Исто, стр. 222.

оружана или друга активност којом је непосредно угрожена независност земље, њен суверенитет и територијална целокупност и уставом утврђено друштвено уређење.³⁰ Заговорници овог приступа безбедности остали су на становишту о питању ванредних ситуација као о питању које је повлашћено држави, док други у разматрање узимају њено шире значење: „...долази се до закључка да ванредне прилике нису изворно, већ изведено стање, односно наша квалификација за поремећено стање друштвених односа до степена у којем је битно отежано функционисање друштвено-економског и политичког система, било на деловима или целој територији државе.“³¹

За разлику од ванредне ситуације, ванредно стање је правно регулисано, углавном од стране државе или неког другог међународног ентитета. Ванредно стање је посебан правни режим на целој или на делу државне територије за време непосредне ратне опасности или ванредних унутрашњих прилика, настало услед побуна, нерета, штрајкова, елементарних непогода и сл.³² Сличног мишљења су и Желимир Кешетовић и Зоран Кековић – они разликују ванредну ситуацију од ванредног стања под којим подразумевају владину објаву којом се суспендује нормално функционисање владе и државне управе. „Њоме се“, веле њих двојица, „грађани упозоравају да измене свој уобичајени начин живота или понашање како би заштитили животе и имовину, док владине службе добијају налог да делују према плановима за ванредне ситуације, при чему се одређене слободе и права грађана могу ограничити.“³³

У Уставу Републике Србије, проглашеном 2006. године, за ванредну ситуацију користи се термин *јавна ојасносћ*.³⁴ У члану 200 (Ванредно стање) наводи се да „када јавна опасност угрожава опстанак државе или грађана, Народна скупштина проглашава ванредно стање.“ Слично овоме, и у Европској конвенцији о људским правима и основним слободама (Рим, 4. новембар 1950. године) уврштен је термин јавна опасност. У чл. 15 на-

³⁰ Велиша Марковић, „Садржај, припрема, доношење и ажурирање планова за ванредне прилике“, *Безбедносћ*, број 2, година XXXII, ВШУП, Београд, 1990, стр. 145-146.

³¹ Бошко Тодоровић, Душан Вилић, *Ванредне прилике*, Привредапублик, Београд, 1989, стр. 21.

³² *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1996, стр. 1286.

³³ Желимир Кешетовић, Зоран Кековић, *op. cit.*, стр. 5.

³⁴ Јавну опасност одређујемо као латентно, потенцијално тешку ситуацију, опасно стање које прети да угрози популацију или добро на одређеној територији, акваторији или у ваздушном простору. То може бити радња којом се угрожава неко добро или становништво и радња којом је неко добро повређено или су угрожени животи грађана.

ведено је: „У доба рата или друге *јавне ојасносџи* која прети опстанку нације, свака Висока страна уговорница може да предузме мере које одступају од њених обавеза по овој Конвенцији, и то у најнужнијој мери коју изискује хитност ситуације, с тим да такве мере не буду у нескладу с њеним другим обавезама према међународном праву.“ У Уставу СФРЈ из 1974. употребљава се израз *ванредна љрилика*, а у Уставу СРЈ из 1992. године *ванредно стање*. Ратко Стојановић у својој књизи³⁵ за ванредне ситуације каже: „када друштво редовним активностима (превентивним, оперативним и одржавањем) не може да спречи, умањи и отклони последице изазване опасностима, оне добијају карактер ванредних ситуација“.

У Предлогу Закона о заштити и спасавању Републике Србије, у оквиру члана 2, дефинисан је појам ванредних ситуација: „Ванредна ситуација у смислу овог Закона, јесте: елементарна непогода (земљотрес, поплава, бујица, олуја, јака киша, електрична пражњења и град, атмосферска непогода, суша, снежни нанос и лавина, нагомилавање леда на водотоку, одроњавање и клизање земљишта), техничка и технолошка несрећа, или несрећа техногеног карактера (пожар, експлозија, хаварија, саобраћајни удес, удес у рудницима и тунелима, хаварија на електроенергетским постројењима, нафтним и гасним постројењима, објектима у којима се држе и користе радиоактивне материје (нуклеарним постројењима), телекомуникационим и информационалним системима), угрожавање здравља грађана и животне средине услед дејстава опасних материја и других стања опасности, епидемија заразних болести, епидемија заразних сточних болести, појава штеточина и биљних болести, као и сличне појаве већих размера које могу да угрозе здравље и животе људи и животну средину, или да проузрокују штету већег обима.“³⁶ Наиме, у предлогу закона су дословно побројани могући облици ванредних ситуација, али, наравно, није дата једна уопштена дефиниција.

Последњих година, на територији Србије, неколико пута је проглашено ванредно стање. Осим бомбардовања НАТО 1999. и убиства премијера Ђинђића 2003. године, ванредно стање је проглашено и у општини Костолац због поплава 14. априла 2007, као и у Бабушници због проблема са водоснабдевањем 8. децембра 2007. године.

И у Душановом законуку било је регулисано питање пожара као ванредне ситуације. У преводу Барањског преписа у делу „О паљевини“, тач-

³⁵ Др Ратко Стојановић, „Заштита и спасавање људи и материјалних добара у ванредним ситуацијама“, Војноиздавачки завод, Београд, 1984, стр. 8.

³⁵ Видети у: Драган Млађан и група аутора, *Историја љрофесионалне службе заштитије од љожара у Београду*, ZELNID, Београд, 2004, стр. 13-21.

³⁶ *Закон о заштити и спасавању*, (Предлог), Београд, 2007, чл. 2.

ке 98 и 99, наводи се: „Ко ли се нађе да је запалио кућу, или гумно, или сламу, или сено из пизма коме, да се паликућа сажеже на огњу. Ако ли се не нађе, да то село преда паликућу. Ако ли га не преда, да плати то село што би паликућа платио. Ако ли ко запали изван села гумно или сено, да плати околина или да преда паликућу.“³⁷ Важност борбе против ванредних прилика, у овом случају пожара, увидео је и књаз Милош, који је попечитељу Внутрених дела наредио да изради акт којим би се регулисало питање превенције пожара. Протић је у року од неколико седмица са сарадницима сачинио „Уредбу противу пожара“. Документ се састојао од 15 чланова.³⁸ У Зборнику закона и уредби Кнежевине Србије из 1840. године (књаз Милош га је донео уз сагласност турског султана), у Закону о надлежности, преведено на данашњу организацију Министарстава, унутрашњим пословима (ПОПЕЧИТЕЉСТВО ВНУТРЕНЊИ ДЪЛА), члан 6, стављено је у надлежност „предупређење пожара, поплава и других **непогода и томе слично**“, као једна од основних дужности тадашње српске полиције. Исто тако, у неведеном Закону употребљава се израз „безбедност општенародна“.³⁹

Након мноштва дефиниција, закључујемо да је ванредна ситуација веома битна парадигма у савременом сагледавању безбедности.⁴⁰ Ширењем захвата појма безбедности шири се и значење појма ванредна ситуација. Будући да се *modus vivendi* у темељу мења од краја претходног века, стање у међународним односима можемо одредити као стање под „сталном претњом“ или „стање под константном ванредном ситуацијом“.

ПОЈМОВИ БЛИСКИ ПОЈМУ ВАНРЕДНА СИТУАЦИЈА

Многе државе, као и стручњаци, покушали су да утврде јасан списак појмова везаних за ванредну ситуацију. До сада, најуобличенију слику о ванредним ситуацијама одредила је Руска Федерација. Државни стандард

³⁷ Митар Пешикан, Ирена Грицкат-Радуловић, Миодраг Јовичић (ур.), *Законик цара Сџафана Душана*, Књига III, Српска академија наука и уметности, Београд, 1997, Превод барањског преписа стр. 59-61.

³⁸ Видети у: Драган Млађан и група аутора, *Историја професионалне службе заштитице од пожара у Београду*, ZELNID, Београд, 2004, стр. 13-21.

³⁹ *СБОРНИКЪ ЗАКОНА И УРЕДБА И УРЕДБЕНЪИ УКАЗА ИЗДАНЫИ у Княжесџиву Србскомъ*, Печатано у књигопечатњи Княжества србскогъ (репринт), у Београду, 1840.

⁴⁰ Можемо је окарактерисати и као догађај или појаву која угрожава и из основа мења услове и начин живота грађана и битно ремети биљни и животињски свет на одређеној територији, акваторији или у ваздушном простору, што захтева огромне (ванредне) људске и материјалне потенцијале за враћање у пређашње, редовно стање (економско, политичко, еколошко, и сл.).

Руске Федерације, који чини читав корпус међусобно повезаних мерила, прописао је стандард ГОСТ Р 22. Овим стандардом прописани су начини, методе, процедуре, норме и правила у осигурању безбедности житеља и националне привреде Русије. На основу стандарда Р 22.0.02. – 94 одређени су:⁴¹

Ванредна ситуација (ВС) – стање када услед појаве извора ванредне ситуације у објекту, на одређеној територији или акваторији долази до нарушавања нормалних услова живота и рада људи, угрожен је њихов живот и здравље, нанета је штета имовини становника, привреди и природној средини.

Ризик од појаве ванредних ситуација – вероватноћа или учесталост појаве изворишта ванредне ситуације која се одређује одговарајућим параметрима ризика.

Извор ванредне ситуације – опасна природна појава, хаварија или опасан техногени (*техничко-технолошки*) догађај, широко распрострањена заразна болест људи, домаћих животиња и биљака, а такође и примена савременог оружја (или штетних средстава), услед чега је дошло или може доћи до ванредне ситуације.

Безбедносћ у случају ванредне ситуације – стање заштићености становништва, објеката националне привреде и природне средине од опасности које изазива ванредна ситуација.

Безбедност се разликује према типу (индустријска, радиоактивна, хемијска, сеизмичка, пожарна, биолошка, еколошка), према објектима (становништво, објекти националне привреде и природна средина) и према основним изворима ванредне ситуације.

Заштићеност у случају ванредне ситуације – стање у којем се спречавају, савлађују или знатно умањују негативне последице потенцијалних опасности у случају ванредне ситуације за становништво, објекте националне привреде и околину.

Опасносћ у случају ванредне ситуације – стање када је настала или прети опасност од појаве погубног утицаја извора ванредне ситуације на становништво, објекте националне привреде и природну околину у зони ванредне ситуације.

Пољубни фактор извора ванредне ситуације – саставни део опасне појаве или процеса, изазван извором ванредне ситуације, праћен физичким, хемијским и биолошким деловањем или манифестацијама, које се одређују или изражавају одговарајућим параметрима (фактор, лат. *agens* од *agere*, деловати – ерозивни фактор; патогени фактор; особа која игра зна-

⁴¹ Б. С. Мастрјуков, *Безбедносћ у ванредним ситуацијама*, стр. 11-12.

чајну улогу или одлучујућу улогу у друштвеној производњи; узрок, покретач; чинилац, елемент који утиче на резултат)⁴².

Зона ванредне ситуације (зона, сектор где се уочава неко деловање, зона утицаја активности)⁴³ – територија или акваторија (прим. аутора – и одређеног ваздушног простора), на којој је, услед појаве извора ванредне ситуације или ширења његових последица из других реона, дошло до појаве ванредне ситуације.

Пошеницијално опасан објекат – објекат у којем се користе, производе, прерађују, чувају или транспортују радиоактивне, запаљиво-експлозивне, опасне хемијске и биолошке супстанце, које представљају реалну опасност за појаву извора ванредне ситуације (ово можемо означити и као опасна ствар – покретна или непокретна ствар чији положај, употреба, својства или само постојање представља повећану опасност од штете за околину. Таксативну листу опасних ствари немогуће је дати јер живот и технички прогрес ту листу стално мењају. Судска и криминалистичка пракса указују да је реч о еластичном појму.)⁴⁴.

Упоредње на ванредну ситуацију – комплекс мера које спроводе органи извршне власти државе и њихови субјекти, органи локалне самоуправе и организационе структуре државног система за спречавање и ликвидацију ванредних ситуација, а чији је главни циљ спречавање настанка ванредне ситуације и смањење њеног обима у случају настанка.

Спречавање појаве ванредне ситуације – комплекс правних, организационих, економских, техничких, еколошко-заштитних, санитарно-хигијенских, санитарно-епидемиолошких и специјалних мера, које су усмерене на посматрање и контролу стања природне средине и потенцијално опасних објеката, на прогнозирање и превенцију појаве ванредних ситуација, а, такође, и на припрему за ванредну ситуацију;

Елементарна несрећа – рушилачка природна и (или) антропогена појава или процес великих размера, услед кога се може појавити, или се појавила опасност по живот и здравље људи, а може доћи и до разарања или уништавања материјалних добара и компоненти природне средине (елементарна непогода, догађај катастрофалног карактера који прузрокује велике материјалне и људске губитке)⁴⁵.

⁴² *Нова Larousse енциклопедија (у три тома) - први том*, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 475.

⁴³ *Нова Larousse енциклопедија (у три тома) - трећи том*, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 1979.

⁴⁴ Duško Modly, Nedžad Korajlić, *Kriminalistički Rječnik*, Теџанј, 2002, 398.

⁴⁵ Ibid, стр. 435.

–Биолошко-социјална ванредна ситуација – стање при коме, услед појаве извора биолошко-социјалне ванредне ситуације на одређеној територији, долази до нарушавања нормалних услова за живот и рад људи, живот домаћих животиња и биљака, до угрожавања живота и здравља људи, до ширења заразних болести, помора стоке и сушења биљака.

Технојена (техничко-технолошка) ванредна ситуација – стање у којем се као резултат појаве извора техногене ванредне ситуације на објекту, на одређеној територији или акваторији, нарушавају нормални услови за живот и рад људи, угрожава се њихов живот и здравље, наноси се штета имовини становништва, националној привреди и околини.

Извор технојене (техничко-технолошке) ванредне ситуације – опасан техногени догађај, услед којег је на објекту, одређеној територији или акваторији дошло до техногене ванредне ситуације.

Хаварија – опасан техногени догађај који на објекту, одређеној територији или акваторији угрожава живот и здравље људи и доводи до рушења зграда, оштећења уређаја и транспортних средстава, нарушавања производног и транспортног процеса, а, такође, и до загађења природне средине (хаварија, штета нанета броду, возилу или њиховом терету⁴⁶ – нем. *Navarie* од итал. *avaria* од арап. 'awār – оштећење, квар брода, авиона, вагона и сл., штета, незгода, квар уопште).⁴⁷

Велика хаварија са људским жртвама по правилу се назива *каџас-џрофа*. Реч катастрофа потиче од грчке речи катастрофо (*ката*стрефо) што значи окренути, преврнути, обраћати. Катастрофа – преокрет нагоре, изненадна невоља, тешка несрећа с људским и материјалним жртвама; елементарна катастрофа, велика несрећа проузрокована природном стихијом.⁴⁸ Најчешће се користи у контексту пропасти, слома, изненадне велике несреће са веома озбиљним последицама по људске животе, уз огромне материјалне штете. Катастрофа је иреверзибилан догађај са трагичним последицама по живот и делатност људи у одређеној зони или сектору, када је човек принуђен на пасивну улогу.

Осим ових термина, да бисмо боље употпунили списак појмова уско везаних за ванредну ситуацију, неопходно је навести још неке од њих. Можда је питање оригиналности и идентитета важно за утврђивање агенде појмова, али до сада у нашој земљи није било јаснијих покушаја да се

⁴⁶ *Нова Larousse енциклопедија (у џри џома) - друђи џом*, ЈРЈ, Београд, 1999, стр. 641.

⁴⁷ Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник сџраних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 1362.

⁴⁸ *Мала енциклопедија*, (четврто издање), бр. 2, Просвета, Београд, 1986, стр. 240.

стандардизују ови и слични појмови. Међутим, неки наши стручњаци за безбедност извели су пионирске покушаје у овој области.

Ванредни догађај је догађај у једној зони (области) техногеног (*мехничко-технолошкој*), антропогеног или природног порекла, који се састоји у дефлексији (веома значајној) од правила процеса и појава, и има изузетно негативну инфлуентност на животну активност човека, функционисање економије, социјално подручје и природну (животну) средину.⁴⁹

Ванредни услови су карактеристичне црте опште ситуације која се образовала у одговарајућем појасу (на објекту, у региону и сл.) као исход ванредног догађаја и осталих заостравајућих и стабилизирајућих чинилаца који једновремено са њим делују, обухватајући и локалне услове.⁵⁰

Појам *просторни ојсеј физичких дејстава* и појам *могући ојсеј дејстава негативних последица*. Без обзира на формалну терминолошку истоветност класификације, у питању су два квалитета који су суштински разграничена, па као последицу тога добијамо закључак да просторни опсег физичких дејстава може бити локални, али могући опсег дејстава негативних последица може бити чак међународног значаја. Из тих разлога, посебно безбедносно стање (ванредна ситуација), које је по просторном опсегу физичких дејстава локално, по својим негативним последицама може бити таквог квалитета да се превентивне мере морају предузети у ширем сплету околности и са изузетним превентивним опредељењем.⁵¹

Криза (лат. crisis, од грч. krisis расправа; просуђивање; одлука) – 1. стање нестабилности у економским, друштвеним, политичким или међународним односима; 2. одлучујући тренутак после којег долази до преокрета, прекретница.⁵² Дефиниторни саставци кризе су: угроженост важних вредности неког социјалног система, несигурност у вези природе и величине догађаја и неопходност хитрог критичног одлучивања у оловима неизвесности.

У модерној социјалној теорији под кризом се мисли на:

- процес одлучивања у неком временском теснацу;
- кризе су процеси којима се доводи у питање структура неког система и угрожава његова самобитност;
- криза је објективна сила која неком субјекту одузима део суверености која му нормално припада. Под кризом се подразумева преокрет неког

⁴⁹ Зоран Вукушић, „Службе за хитне интервенције у систему управљања ванредним ситуацијама“, семинарски рад, Факултет заштите на раду, Ниш, 2007, стр. 4.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Станко Костић, стр. 225.

⁵² Иван Клајн, Милан Шипка, op. cit., стр. 670.

судбоносног процеса. Стање кризе има облик дезинтеграције друштвених процеса.⁵³

Руски научник А. А. Богданов је објавио још 1922. године дело под називом „Тектологија. Општа организациона наука“, где је први пут била разрађена општа теорија криза као део опште теорије система. Он је навео да „сваку промену система треба посматрати као својеврсну кризу.“

Опасност – такво стање код којег се, на темељу општег животног или професионалног искуства и конкретних околности, предвиђа ближе или даље наступање неке штете по појединца, друштво, имовину, државу. Као фрагмент објективне стварности, опасност је онтолошка категорија.⁵⁴ Опасност, латентно потенцијално тешка ситуација, опасно стање које прети да угрози неко добро. То може бити радња којом се угрожава неко добро и радња којом је неко добро повређено.⁵⁵

Акцидент, (енг. accident, лат. accidens, од accidere – догодити се) – 1. незгода, несрећан случај; 2. филоз. случајно, небитно, променљиво својство предмета.⁵⁶ У савременом значењу, односи се на хаварију која је оставила последице на еколошки систем – биљни и животињски свет, а тиме и на људе.

ПОЈАМ ИЗАЗОВА, РИЗИКА И ПРЕТЊИ

До сада су опојмљени концепти блиско везани за концепт ванредне ситуације. Сви ови концепти су изведени из примордијалних појмова о угрожавању безбедности. Изазови, ризици и претње безбедности су појмови који су основа за дефинисање свих других појмова у савременој замисли безбедности. Ови појмови су, у суштини, несводиво језгро свих појмова везаних за нарушавање безбедности, тиме и ванредних ситуација.⁵⁷ Настанак ванредне ситуације сагледава се у светлу „претње усвојеним вредностима“.⁵⁸ У мноштву разноликих одређења ова три појма, по мишљењу аутора овог саопштења, ово су њихове најпрецизније дефиниције.

⁵³ Видети у: Љубомир Тадић, *Полицијолошки лексикон*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 1996, стр. 108-110.

⁵⁴ Duško Modly, Nedžad Korajlić, *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002, 399.

⁵⁵ Мило Бошковић, стр. 226.

⁵⁶ Иван Клајн, Милан Шипка, *op. cit.*, стр. 89.

⁵⁷ Као такви, појмови изазова, ризика и претњи разрађују се у документу *Сипрајтејија националне безбедности*, нацрт, Београд, 2006, стр. 4-7.

⁵⁸ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, VOL 67, No. 4, December, 1952, p. 485.

Изазови су могући облици угрожавања стабилности и суверенитета државе и самобитности појединца и друштва. У себи садрже бројне, вишесмерне облике угрожавања: војне, политичке, економске, социјеталне и еколошки спектар безбедности. Вредност изазова по опстанак државе и друштва је почетно неутрална и разумева се као инконвенцијенција на коју тек треба одреаговати и у току које се гради њен предзнак – позитиван у виду циља који треба достићи и остварити, чиме би се побољшало стање државе и друштва, или негативан као ризик и претња који из изазова следе и чији је степен и концентрација непосреднија и штетнија по објекат безбедности. Изазови су најопштији облици угрожавања и у себи садрже и ризике и претње.⁵⁹

Слично, Младен Бајагић каже да се појму *изазов* у контексту безбедности сужава значење. Изазови, по његовом мишљењу, имају шире значење од претњи безбедности и претходно се не могу јасно вредносно одредити (позитивно или негативно). Он тврди да је изазов општији појам у односу на ризик и претњу, потенцијалан је по интензитету (иако могућ и вероватан, далек у будућности), по ширини и „густини“ утицаја свеобухватан, вишесмеран и бројан, почетно вредносно неутралан, представља у случају безбедности апорему на коју тек у будућности треба реаговати и одредити јој предзнак. У односу на неутралност, изазов има две стране: негативну – његово прерастање у претњу с обзиром на постепено повећање вероватноће штетног утицаја по одређени објекат безбедности, и позитивну, која подразумева оивичавање циља који треба постићи да би се побољшало стање безбедности неког објекта угроженог видљивим (или невидљивим) деловањем негативне стране изазова.⁶⁰

Ризици су индиректнија форма угрожавања суверенитета и идентитета држава и друштава који се исказују кроз одређеније и ограничене облике војног, политичког, економског, социјеталног и еколошког сектора и доводе их у стање извесније опасности у односу на изазове. Ризик (итал. *risiko*, фр. *risque*) – првобитно: опасност која је лађама претила од хридина и стена (*risco*); доцније: опасност, излагање опасности, смео подвиг; посао или улог скопчан са опасношћу да пропадне.⁶¹ Ризици носе превасходно негативан предзнак, претећи и угрожавајући опстанак државе и друштва,

⁵⁹ Дејан Орлић, „Појмовно одређење изазова, ризика и претњи у процесу преобликовања замисли и система међународне безбедности“, семинарски рад на ФПН, Београд, 2003, стр 29-30.

⁶⁰ Младен Бајагић, *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007, стр. 130.

⁶¹ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 2006, стр. 782.

али уз могућност избегавања тих ризика, уз повољно решење и исход по објекат безбедности. Они проистичу из изазова и у себи носе конкретне претње.⁶²

Појам ризика у ширем значењу означава и појам опасности. У осигурању појам ризика подразумева осигурани ризик од одређених могућих опасности, нпр. пожара, незгоде и сл. У лексичком значењу означава смео подухват, стављање на коцку, могућност погибије, изложеност незгоди, несрећи, пропасти, губитку, и прати, у већој или мањој мери, сваку људску делатност.⁶³ „Ризик је опасност, могућност или вероватноћа штете или губитка; излагање опасности које укључује и перцепцију одговора на ту вероватноћу.“ Вредносно одређујући, ризик је стављање одређене вредности у положај у коме она може бити повређена, оштећена, односно изгубљена. Ризик је могућност, одређени степен вероватноће наступања неког догађаја или деловања са неповољним последицама, при чему отклањање или смањење зависи од нивоа познавања појаве у којој је садржан.⁶⁴

Пробабилистички приступ одређењу ризика садржан је савременом теоријом одлучивања. Наиме, ризик је могућност (вероватноћа) наступања нежељене последице (уже становиште), или мера девијације од очекиваног резултата (шире становиште). То значи да ризик, углавном, (али погрешно) има негативан предзнак, а треба да буде схваћен као неутрална категорија (јер може да буде и позитивна појава).

До квалификовања и квантификовања ризика долази се анализом. Наиме, анализа ризика је поступак системског истраживања фактора који утичу на резултате при додели вероватноћа наступања будућих стања. При томе, системско истраживање фактора ризика подразумева њихово сврставање у оне који су обухваћени окружењем, функцијом и структуром предмета анализе. Наведене вероватноће описују ризике, односно омогућују вредновање решења безбедносних проблема и њихово рангирање по ваљаности.⁶⁵

Да би се ваљано схватио ризик потребно је познавање извесности и неизвесности. Ситуација извесности је она у којој су све чињенице везане за стање проблема познате. С друге стране, ситуација неизвес-

⁶² Дејан Орлић, *op. cit.*, стр. 30.

⁶³ Duško Modly, Nedžad Korajlić, *Kriminalistički rječnik*, Теџанј, 2002, стр. 560-561.

⁶⁴ Младен Бајагић, *Основи безбедности*, стр. 131.

⁶⁵ Видети шире: Субошић Д., „Основе савременог одлучивања“, *Кризни менаџмент I, Превенција кризе*, Хрестоматија, Факултет безбедности, Београд, 2006, стр. 377 – 398.

носџи је она у којој су чињенице о стању проблема непознате, а непознате су и све информације на основу којих би се могле доделити вероватноће наступања појединих стања.⁶⁶

Критеријуми по којима је подела ситуација извесности, ризика и неизвесности изведена, су: 1. количина података, 2. сложеност проблема и 3. познавање законитости развоја појава. Међусобни однос извесности, ризика и неизвесности, у односу на два првонаведена критеријума, је такав да извесност представља ситуацију у којој је присутна велика количина података, а сложеност проблема је мала. С друге стране, ризик је она ситуација која подразумева средњу количину података и средњу сложеност проблема. Најзад, неизвесност одговара ситуацији која је одређена малим бројем података и великом сложености проблема.⁶⁷

У смислу ванредне ситуације, под ризиком се мисли на сваку ситуацију која, са одређеном вероватноћом, може иницирати непретпостављену промену квалитета, тј. губитак система. Ризик је мера вероватноће и последица остварења опасности.⁶⁸ *Удес* је материјализовани ризик, под њим се подразумева изненадни догађај који изазива штету или повреду, дакле, увек изазива губитак.

Претње су непосредни облици угрожавања држава и друштва, једна врста притиска којим се жели нанети штета или неко зло са позиције силе, како би се објекти претње присилили на одређене уступке. Претње имају јасне и одређене облике угрожавања као што су рат, економске санкције или терористички напади, и носе негативну вредност по опстанак државе и друштва. Оне су крајња, најнепосреднија манифестација ризика и претњи.⁶⁹ У најширем смислу, претња представља „свесну намеру узроковања штете некој особи, својини или праву, да би принудила објекат претње да испуни наметнуто понашање.“⁷⁰

Наиме, у анализи појма претњи (безбедности) наводе се три основна критеријума за њихово дефинисање: *интензитет* – основни критеријум степеновања претњи, и у погледу интензитета, претње су разврстане на потенцијалне, посредне и непосредне; *захват* *утицаја* на објекат деловања, односно број и учесталост одређених облика угрожавања (претње); *процена вредности* коју интензитет деловања неке претње оставља на об-

⁶⁶ Субошић Д., *op. cit.*

⁶⁷ Субошић Д., *op. cit.*

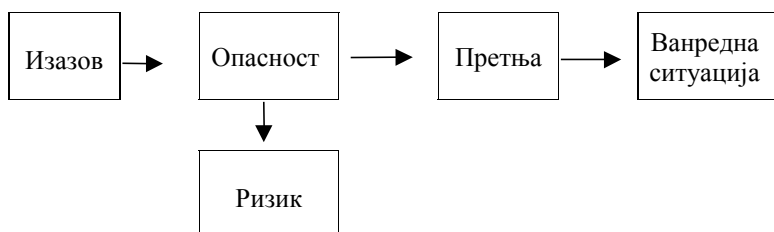
⁶⁸ Зоран Вукушић, *op. cit.*, стр. 8.

⁶⁹ Дејан Орлић, *op. cit.*, стр. 30.

⁷⁰ Младен Бајагић, *Основи безбедности*, стр. 132; упореди: *Dictionary of Law* (fourth edition), New York, Oxford: Oxford University Press, 1997, p. 465.

јекат, што значи да претња може бити неутрална, позитивна и негативна по својој вредности.⁷¹

О непосредној повезаности појмова изазов, опасност, ризик, претња и ванредна ситуација видети слику 1.⁷² Сви ови појмови су на одређени начин међусобно зависни и произлазе један из другог.

Слика 1

ЗАКЉУЧАК

У светској стручној и научној литератури појам ванредне ситуације датира још с почетка претходног столећа. Још тада, многи стручњаци за питања безбедности утврђивали су списак појмова везаних за ванредну ситуацију. Многи руски и енглески научници, па и њихове тадашње владе, уочили су да је тај појам од големе важности, јер обухвата многа питања, уско везана за претње безбедности.

У савременој литератури постоји мноштво дефиниција и назива за појам ванредне ситуације. У разради термина утврђено је да је то, у начелу, један исти појам – ванредна ситуација. Ванредна ситуација је догађај или појава која угрожава и из основа мења услове и начин живота грађана и битно ремети биљни и животињски свет на одређеној територији, аква-

⁷¹ Ibidem.

⁷² Слика је преузета из: *Основи заштитне ситуационе ситуације и територије у кризним ситуацијама*, Министарство за ванредне ситуације РФ, Москва, 2006, (превод), стр. 21.

торији или ваздушном простору, што захтева огромне људске и материјалне потенцијале за враћање у пређашње, редовно стање (економско, политичко, еколошко, и сл.).

Дефинисањем безбедносних изазова, ризика и претњи, као безбедносних проблема, утабан је пут ка објашњењу ванредних ситуација, али и појмова какви су: криза, безбедност у ванредним ситуацијама, хаварија, елементарна несрећа, ванредни догађај, ванредни услов, удес и сл. Питање безбедности у ванредним ситуацијама је *inter alia*, и у самој сржи науке о безбедности. Уколико ваљано и прецизно одредимо све појмове у контексту безбедности у ванредним ситуацијама, утврдили би и само „срце“ науке о безбедности.

Инвентар обима, врста и интензитета ванредних ситуација непрестано се мења и допуњава. Првенство у изучавању међународних односа и безбедности мора бити дато ванредним ситуацијама, јер је степен угрожености сигурности за време њиховог дешавања веома висок, а последице могу бити катастрофалне. О овом ставу, али и питању ванредних ситуација, сви правци у изучавању безбедности (реалисти, либерални институционалисти, алтернативни приступи безбедности, глобалистички приступ) имају слично мишљење.

Литература:

1. Бајагић М., *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
2. Бошковић М., *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, 1999.
3. Белокапић-Шкунца В., „Руковођење у ванредним ситуацијама“, *Безбедности 5/05*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2005, стр. 894, превод оригинала: Архипова Н. И. Б. Б., *Управление в чрезвычайных ситуациях*, Российский Государственный Гуманитарный Университет, Москва, 1994.
4. Buzan B., *People, State & Fear (An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era)*, Second edition, Pearson Longman, London, 1991.
5. Вујаклија М., *Лексикон сивраних речи и израза*, Просвета, Београд, 2006.
6. Вукушић З., „Службе за хитне интервенције у систему управљања ванредним ситуацијама“, семинарски рад, Факултет заштите на раду, Ниш, 2007.
7. Вулетић В., *Глобализација – мии или сиварности (социолошка хресџомаџија)*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 2003.
8. *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, Gramercy Bodes, New York/Avenal, New Jersey, 1989.
9. Wolfers A., “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, VOL 67, No. 4, December, 1952.
10. Gartner H., Hyde-Price A., Reiter E. (eds), *Europe's New Security Challenges*, Lynne Rienner Publishers, London, 2001.
11. *Dealing with disaster*, (Revised Third Edition), Cabinet Office.
12. *Emergency*, Интернет, 27/11/07, <http://en.wikipedia.org/wiki/Emergency.htm>.

13. *Закон о заштити и спасавању* (Предлог), Београд, 2007.
14. Јовановић Ј., Тодоровић С., *Речник њравних ѿермина*, Српско-енглеско-француски, Друго допуњено и прерађено издање, Савремена администрација, Београд, 2002.
15. Кешетовић Ж., Кековић З., „Криза и кризни менаџмент – Прилог концептуалном и термилошком разграничењу“, (рад у припреми), Београд, 2008.
16. Костић С., *Основи кримналистике ојеративе (први део)*, ВШУП, Београд, 1982.
17. Клајн И., Шипка М., *Велики речник сираних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад, 2007.
18. Klare M. T. and Chandrani Y. (eds.), *World Security*, Third Edition, St. Martin's Press, 1998.
19. *Лексикон Јуославенској лексикографској завода*, Загреб, 1974.
20. *Мала ѿолийчка енциклоједија*, Савремена администрација, Београд, 1996.
21. Марковић В., „Садржај, припрема, доношење и ажурирање планова за ванредне прилике“, *Безбедносй*, број 2, година XXXII, ВШУП, Београд, 1990.
22. Мастрјуков Б. С., *Безбедносй у ванредним сийуацијама*, превод оригинала: Мастрјуков Б.С., *Безојасносй в чрезвычайных сийуациях*, Издательский центр Academia, Москва, 2004.
23. Млађан Д. и група аутора, *Исйорија ѿрофесионалне службе заштитије од ѿожара у Београду*, ZELNID, Београд, 2004.
24. Modly D., Korajlić N., *Kriminalistički rječnik*, Тешањ, 2002.
25. *Нова LAROUSSE енциклоједија*, Трећи том, ЈРЈ, Београд, 1999.
26. Орлић Д., „Појмовно одређење изазова, ризика и претњи у процесу преобликовања замисли и система међународне безбедности“, семинарски рад на ФПН, Београд, 2003.
27. Пешикан М., Грицкат-Радуловић И., Јовичић М. (ур.), *Законик цара Сйафана Душана*, Књига III, Српска академија наука и уметности, Београд, 1997.
28. Prins G., “The Four/Stroke Cycle in Security Studies”, *International Affairs* 74, No. 4, October, 1998.
29. Российский государственный педагогический университет имени А.И. Герцена, „Обеспечение жизнедеятельности людей в чрезвычайных ситуациях. Выпуск 1: Чрезвычайные ситуации и их поражающие факторы“, С. Петербург, изд. Образование, 1992.
30. *Руско-српски речник*, Друго исправљено и допуњено издање, Матица српска, Будућност, Нови Сад, Москва, 1999.
31. *СБОРНИКЪ ЗАКОНА И УРЕДБА И УРЕДБЕНЬ УКАЗА ИЗДАНЫ у Княжесйву Србскомъ*, Печатано у књигопечатњи Княжества србскогъ (репринт), у Београду, 1840.
32. Симић Р. Д., *Наука о безбедносйи (Савремени ѿрисијуи безбедносйи)*, Службени лист СРЈ, Факултет политичких наука, Београд, 2002.
33. Субошић Д., „Основе савременог одлучивања“, *Кризни менаџмент I, Превенција кризе*, Хрестоматија, Факултет безбедности, Београд, 2006.
34. *Сйрајтејја националне безбедносйи*, Нацрт, Београд, 2006.
35. Тадић Љ., *Полийколошки лексикон*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 1996.
36. Тодоровић Б., Вилић Д., *Ванредне ѿрилике*, Привредапублик, Београд, 1989.
37. Toth I., „Upravljanju u katastrofama svaka zajednica mora posvetiti posebnu pažnju“, у: Toth I., Židovec Z. (ur.), *Kako se štítimo od katastrofa*, Hrvatski Crveni križ, Državna uprava za zaštitu i spasavanje, Veleučilište Velika Gorica s pravom javnosti, Zagreb, 2007.
38. *Civil Contingencies Act 2004: a short guide (revised)*, Cabinet Office, Civil Contingencies Secretariat, London, 2004.
39. *Чрезвычайная сийуация*, Интернет, 30/11/07, http://ru.wikipedia.org/wiki/Чрезвычайная_ситуация.

EMERGENCY – A CONTRIBUTION TOWARD CONCEPTUAL
DETERMINATION OF SECURITY

Dalibor Kekić, MA
Dragan Mlađan, PhD
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: On the beginning of the paper, the authors explain the changes in international security and international relations. Security issues are no more related only to the traditional thinking of security, so that the new term emergency emerges.

In the section on etymology and defining of emergency, different opinions on these issues are confronted: Russian, British, American, German, etc. There is no unique decision on whether such phenomenon should be named emergency, state of emergency, special security situation, public danger, etc. Emergency is an occurrence or phenomenon that endangers and radically changes the way of living and the life conditions of citizens and seriously disturbs animal and plant world of a certain territory, aquatory or air space, which requires (emergent) human and material potentials for returning to the previous, regular state (economic, political, ecologic, etc.).

Terms similar to emergency are: accident, technological emergency, danger in case of emergency, danger, crisis, average, etc. The authors have sorted and enumerated all of these terms. Some of these terms have already been determined, and some not.

Finally, in the last section of the paper, terms security challenges, risks and threats are determined as gradation of phenomena leading to emergency. In that way, the term emergency relates to the modern concept of security. Emergency is, in authors' opinion, the core and the cornerstone of science and security concept.